

EMİN ÇAPA

“İstikrarlı bir büyüme için yeni bir model inşa etmemiz gerekiyor”

Seçimlerin hemen sonrasında bir araya geldiğimiz CNN Türk Ekonomi Müdürü Emin Çapa, kendine has üslubuyla 7 Haziran seçimlerini ve bunun doğal sonucu olarak ekonomiye etkilerini okurlarımız için değerlendirdi. Sayın Çapa değerlendirmelerini yaparken önemle, herkesin kendisinin çok iyi siyaset bildiğini sandığını dile getirerek, “Ama ben böyle bir iddiada bulunmuyorum. Ben sadece matematik, analiz biliyorum ama siyaseti sıradan bir vatandaş ne kadar biliyorsa belki işim gereği biraz fazla biliyorum” dedi.

Siyasi nedenlerin yanı sıra ekonomik nedenler de bir erken seçimi tetikliyor

Bu yılın başında yaptığım bir çalışmada iki yıl içerisinde erken seçim olma öngörüsünde bulundum. Bu öngörünün gerçekliğinin bir tarafını ekonomik nedenler oluşturuyor. Ülkemizde ekonomik açıdan atılması gereken çok sert adımlar var. Bu adımların bir an önce atılması gerekiyor yoksa Türkiye düşük bir büyüme ivmesiyle giderek düşen bir büyüme ile karşı karşıya kalacak. Bu ilk etapta işsizliğin derinleşmesiyle kendini gösterecektir. Bu baskı göğüslenemez bu açıdan iki yıl içerisinde mutlak bir erken seçim olasılığı ufukta görünmektedir.

Erken seçim en az iki yıl sonra

7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında ortaya çıkan tablodan bir koalisyon hükümeti ortaya çıkacağına inanıyorum. Bunun bir nedenini, milletvekillerinin seçimler için çok para ve emek harcamaları oluşturuyor. Bu yüzden meclisin yeni vekilleri bir erken seçime gitmek istemeyeceklerdir. Öte yandan ise Adalet ve Kalkınma Partisi açısından bir erken seçim bana göre risk taşımaktadır. Biliyorsunuz AKP'nin üç dönem kuralı var, bu dönem ikinci kez seçilen vekiller, bir erken seçim durumunda üç dönem kuralına takılmış olacaklar. Bu açıdan bir itiraz gelebilir diye düşünmek gerekiyor.

550 sandalyeli TBMM'de 7 Haziran seçimleriyle birlikte 330 yeni vekil seçildi. Yenilenme sadece AKP açısından değil bütün partiler için geçerli bir durum. Vekiller yeniden bir seçim

Ülkemizde ekonomik açıdan atılması gereken çok sert adımlar var. Bu adımların bir an önce atılması gerekiyor yoksa Türkiye düşük bir büyüme ivmesiyle giderek düşen bir büyüme ile karşı karşıya kalacak. Bu ilk etapta işsizliğin derinleşmesiyle kendini gösterecektir. Bu baskı göğüslenemez bu açıdan iki yıl içerisinde mutlak bir erken seçim olasılığı ufukta görünmektedir.

istemeyeceklerdir. Vekillerini en çok yenileyen parti HDP oldu, ayrıca vekil sayısını da artırdı. İkinci önemli yenilenme CHP'de gerçekleşti. Yine MHP ve AKP'de de meclise ilk kez giren vekiller var.

Olası bir erken seçimin taşıdığı riskler

“PYD, IŞİD'den daha tehlikelidir” söylemi AKP için olası bir seçimde risk taşımaktadır. AKP'yi ciddi bir şekilde Kürt seçmenler destekliyor. Seçim öncesinde yapılan değerlendirmelerde 2 milyon 800 bin civarındaki muhafazakar Kürt seçmeninin AKP'ye oy vereceği konuşuluyordu. Bana göre ise batıda yaşayan Türkler'in oylarıyla HDP'nin barajı geçmesi çok da mümkün değildi. Bu tespitlerimi seçimden önceki yayınlarda da söyledim. Fakat, hala AKP'ye oy veren Kürt seçmen bulunuyor.

Olası bir erken seçimde seçmenler, kendilerini temsil eden partinin ne kadar iyi bir oy aldığını ve bunun da ayrıca gurur verici olduğunu görek oy kullanacaklar. Dolayısıyla bu seçmenler, 7 Haziran'da AKP için tercih ettikleri oylarını, erken bir seçimde HDP'yi tercih ederek kullanabilirler. Bu açıdan AKP, bir milyon civarında bir oy kaybı yaşayabilir.

Öte yandan olası bir erken seçimde, AKP seçmene yeni olarak ne vaat edecek? “Çözüm sürecini sonlandırıyorum” diyerek milliyetçi tabana giden oylara mı yönelecek? MHP'ye oy veren her yüz seçmenin 22'si bir önceki seçimde AKP'yi desteklemişti. Çözüm Süreci nedeniyle bir bölünme endişesi taşıyan seçmenin oyları AKP'den MHP'ye kaymış durumda. Yeni bir seçim bu oyların yani Kürt seçmeninin kaybedilmesi anlamına gelmektedir.

Ayrıca AKP, MHP'ye ve HDP'ye oy kaymasını engellemek için bir şey yapması gerekiyor. Ama yapacağı her şey, bu iki partiden hep birine yarayacak, oyları bu iki partiye yönelecektir.

Seçim sonrası yaptığımız araştırma önemli ipuçları verdi

Türkiye'de şu anda on beş milyon civarında yaşayan Kürt olduğu tahmin ediliyor. Kürt oylarını analiz ederken, detaylara ihtiyacımız var. Örneğin, Kürt gençleri seçimde hangi partileri tercih ettiler? Seçimden hemen sonra, 8 Haziran tarihinde bir araştırma yaptık. Bir gün sonra araştırma yapmamızın temel nedenlerinden biri oy dağılımı belli olduktan sonra ortaya çıkan tablodan seçmenin memnun olup olmadığı ile ilgiliydi. “Seçmen verdiği kararı sorguluyor mu?” diye değerlendirmek istedik. Bu araştırmanın sonucunda, genç seçmenin ciddi bir bölümü oyunu HDP'ye vermiş. Daha detaylı baktığımızda ise, HDP'nin barajı geçmesini Kürt

CNN Türk Ekonomi Müdürü Emin Çapa

seçmen sağladı, şehirli Türk seçmen ise yüzde üç gibi bir artışı sağlayarak, HDP'yi yüzde 13 oy oranına ulaştırmış oldu.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri bir kırılma noktası oldu

7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında Türkiye'nin kaderi açısından bazı önemli noktalar ortaya çıkmıştır. Seçimden önce yapılan bütün analizlerimiz, seçim sonrası ortaya çıkan sonuçlarla doğrulanmış oldu. Bugüne kadar bizim gördüğümüz şekilde AKP ve HDP seçmeni sandığa çok bağlıydı. Bu iki partinin seçmeni, iki eli kanda olsa dahi mutlaka sandığa gidiyorlardı. AKP seçmenindeki kırılma Cumhurbaşkanlığı seçiminde başladı. Cumhurbaşkanlığı seçiminde AKP'li seçmen sandığa gitmedi, bu çok önemli bir durumdu. Seçime destek vermediler, aradaki farkı ise MHP seçmeni tamamladı.

Bu değerlendirmeyi seçim döneminde TV programlarımızda yaptık. Hatta Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrası TV'de matematiksel olarak da gösterdim. Hemen ardından IPSOS araştırma şirketi de bir araştırma yaparak aynı sonuçları ortaya çıkardılar. Sayın Recep Tayyip Erdoğan, AKP'nin 2011 yılında aldığı oydan daha düşük bir oy aldı. 2011 yılı seçimlerinde AKP yüzde 49 oy aldı. 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise Sayın Erdoğan yüzde 52 oy aldı. Fakat seçmen sayısının çok artmasına rağmen Sayın Erdoğan bir önceki seçime göre 300 binden daha az oy almış oldu. Bu da bir kırılmanın göstergesiydi.

CNN Türk Ekonomi Müdürü Emin Çapa: "Yeni bir büyüme modeli inşa edebilmemiz için bazı temeller gerekiyor. Bu temellerden biri hukuk diğeri eğitimidir. Eğitile çok bağlantılı olarak yeni teknolojiler, yaratıcı endüstriler geliştirmemiz gerekiyor. Eğitim olmadan bunları yapabilmek çok mümkün değil. Türkiye'de bunları dönüştürebilecek yetişmiş insan gücü var, bunlar çok az olsalar dahi çok iyi yetişmiş durumdadır."

Baskıcı ve çatışmacı üslup seçmen üzerinde olumsuz bir etki yarattı

Bu kırılmanın nedenlerini ne Sayın Cumhurbaşkanının ne de AKP üst yönetiminin iyi bir şekilde analiz edemediklerini düşünüyorum. Bu durum bana göre Sayın Erdoğan'ın baskıcı üslubundan kaynaklı olarak, AKP'li seçmen de dahil olmak üzere ürkerek desteklerini geri çekmesiyle açıklanabilir.

Araştırmalarımız oy kullanmayan 8 milyona yakın bir seçmen varlığına işaret ediyor. Bir önceki seçimde bunların yüzde 44'ü AKP'ye oy vermiş. Biz, araştırmalarımızda oy vermeyen bu kitleye sorular yönelttik. Diyelim ki 6 milyon seçmen kendine yeni bir liman bulamamış ama AKP'ye de yönelmemiş. Bu 6 milyon seçmenin yüzde 44'ü 2,7 milyon seçmene denk geliyor. Bu seçmen oyunu AKP'ye vermiş olsaydı, tek başına iktidar olabilirdi. Bu sonuçlar bize önemli ipuçları vermeye devam ediyor. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılım yüzde 72 oranında gerçekleşti. O dönem HDP'nin barajı geçip geçmeyeceği hesabı yapılırken, ben katılımın düşük olmasına işaret ediyordum.

Katılım oranı düştükçe, seçmeni sandığa götürebilen partinin başarısı yükseliyor. HDP seçmeni sandığa çok bağlı. 5 Haziran günü Diyarbakır'daki HDP mitingine yapılan bombalı saldırının ardından, kolları bacakları kopan yaralı insanlar dahi sandığa gittiler. Bu kitle aynı şekilde Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de oy verdi. Buradan hareketle HDP'nin oylarını analiz etmemiz gerekiyor. HDP'nin seçmeninin oranı sandığa gitmeyenlerde çok düşük. O yüzden de oransal olarak baktığımızda Türkiye'de ki seçmenin şu kadarı Türk seçmen ama HDP ondan daha yüksek oy alıyor diyemeyiz. Katılmayan seçmenin içerisinde HDP seçmeni minimum seviyede.

Verilere bakarak bir değerlendirme yapıyoruz

Biz seçmenin neden oy vermediğine ilişkin bazı sorular sorduk. Bu cevaplardan biri, "Beni temsil eden bir parti bulamadım" oldu. Bu önemli bir veri ama buradan bir sonuç çıkmıyor. Ama araştırmamızda AKP'nin küskünlerinin neden küskün olduklarını biliyoruz. AKP'li seçmenin en önemli küskünlük nedeni, Sayın Erdoğan'ın başkanlık konusundaki ısrarıdır. Sayın Erdoğan her seçimde seçmeninden bir talepte bulundu. Lobilere karşı destek istedi, Ergenekon'a, darbelere karşı destek istedi. Devlet ele geçiriliyor, beni destekleyin dedi, son olarak başkanlık için 400 vekil istedi. Bana göre seçmen bu isteklere bir yerde dur demmiştir. Elbette bu benim düşüncem. Ben bir politik analist veya siyaset okuyucu değilim. Ben sadece veriler

ve sokaktaki seçmenden aldığımız sonuca göre değerlendirme yapabiliyorum.

Yeni bir parti veya yeni bir oluşum bugünün değerlendirmesi değil

AKP merkezden hızla uzaklaşıyor, CHP ise başarılı bir şekilde merkezin soluna doğru yaklaşıyor. Öte yandan merkezde nasıl bir oluşuma ya da partiye ihtiyaç vardır, çok da emin değilim. Ayrıca AKP'den kopabilecek unsurların merkezi doldurma şansları konusunda da çok emin değilim. Sayın Numan Kurtulmuş, Saadet Partisi'nden ayrıldığında SP'nin oyları yüzde 6,5 civarındaydı. Sayın Kurtulmuş eğer Saadet'in başında olsaydı bugün biz, SP'nin HDP gibi barajı geçip geçemeyeceğini konuşuyor olacaktık. Barajı geçmese bile oyları yüzde 9'lar da olan bir Saadet Partisi'ni görebilirdik. Yine öte yandan başka bir partiye ihtiyaç var mı konusu beni aşan bir konudur.

Erken seçim, çözüm süreci ile yüzleşmeyi de beraberinde getirecek

AKP seçim sonrası sıkışmış bir durumdadır. Olası bir erken seçim durumunda MHP tabanından alacağı oy oranını korumak ya da geri almak için yapacağı her hamlede kendi oylarının HDP'ye gitmesini hızlandıracaktır. Öte yandan hiçbir şey yapmadığı durumda iki partinin tabanından oy alamayacaktır. MHP açısından bakıldığında ise, bir zirveye gelmiştir. O zirvede durmak o kadar da kolay değil. MHP içinde de çok ciddi anlamda emanet oy var. O oyları tutması gerekiyor, çünkü yeni bir seçimde bu oyları AKP almak isteyecektir. Emanet oyları tutmanın yolu ise HDP'ye karşı sağlam durmayı gerektirmektedir. Ama aynı zaman da sağduyulu bir şekilde çözümlere yönelmek de önem arz ediyor.

CNN Türk Ekonomi Müdürü Emin Çapa ve OYDER Genel Sekreteri Özgür Tezer

Seçim gecesi, dört büyük yatırımcı ile konuştum. Büyük yatırımcılar aynı ülke insanımız gibi AKP'nin güçlü bir şekilde seçimleri kazanarak başkanlık sistemini, Türkiye'de seçmenin birçoğunun karşı olmasına rağmen dayatmasından korkuyorlardı. Bu korku ortadan kalkınca istikrar yeniden kendi yoluna doğru yöneldi. Ekonominin kuralları var, o kurallara uymak çok önemlidir. O kurallara uyarak hareket edenlerin kim olduğunun da bir önemi yoktur.

Ana muhalefet seçmene ilk kez bu kadar iyi dokunuyor

HDP'nin içerisinde yüzde 1-1,5 oranında oy veren CHP'li bir katman var. Bu seçmen AKP'yi cezalandırmak için gidip HDP'ye oy vermiştir. Bu açıdan bu tabanı HDP her zaman kaybedebilir. Fakat aynı zamanda HDP bu boşluğu hızla doldurabilir. Olası bir erken seçimde HDP'nin barajın altında kalmayacağını düşünüyorum. CHP ise çok iyi bir konumdadır, iyi bir dönüşüm yaptı, seçimlerde belki oyunu artırmadı ama ilk kez seçmene bu kadar iyi dokundu. CHP bu söylemlerine devam edebilirse, aşınmış olan itibarını onarabilir gibi gözükmektedir.

Şartlar ne kadar bir koalisyonu belirleyecek?

Kurulacak olası bir AKP-MHP koalisyonu bazı sorunları taşımaktadır. Çözüm sürecinin babası ve yapıcısı olarak AKP öne çıkmaktadır. MHP ile bir koalisyon, çözüm sürecinin kesilmesine yol açabilir. Çözüm sürecinin sonlanması, çatışmaları hızlandıracak, tekrar bir savaşın başlamasına neden olacaktır. Bu durum ülkemizde kimsenin istemeyeceği bir durumdur.

Çözüm sürecini artık geri dönülmez bir şekilde destekleyen ciddi bir AKP tabanı var. Çatışma ortamının başlaması sadece AKP'ye oy veren Kürtlerin kaybına yol açmaz, süreci destekleyen herkes kaybedilmiş olur. AKP-CHP koalisyonunda ise AKP, CHP'ye çok daha mahkumdur. CHP'nin olası bir erken seçimde kaybedecek bir şeyi yoktur. Oyları yüzde 25'in altına zaten inmez, hatta üzerine bile çıkabilir.

Olası bir erken seçimde, yeni bir yenilgi Sayın Ahmet Davutoğlu'nun liderliğini tartışmaya açmış olacak. Bu açıdan da AKP, CHP'ye göre çok daha köşeye sıkışmış durumdadır. CHP, AKP ile koalisyon şartlarını ortaya koyar, hatta bunun dışında bir şey yapmasına gerek de yoktur. CHP'nin kaybedecek bir şeyi yok. Yine öte yandan CHP içinde AKP'den ve Sayın Erdoğan faktöründen çok yorulmuş insanlar var. Bunlar bu koalisyonu affederler mi ve etmezler mi işte bu konuda çok emin değilim.

Yolsuzluk soruşturmaları koalisyonun kilidi mi?

17 Aralık soruşturması yolsuzluklarla ilgiliydi. 25 Aralık ise Sayın Erdoğan'a yönelik olduğu iddia edildi. 17 Aralık'a ait açılacak her hangi bir kapının ucunun 25 Aralık'a gitmeyeceği ve Sayın Cumhurbaşkanı'nın bir tartışma konusu olup olmayacağı AKP açısından ciddi bir konu. AKP bu gücüyle bunu engelleyemeyecek ama hükümetin

kurulmasını geciktirerek bunu önleyebilir. AKP bu açıdan iki ateş arasında kalmış gibidir. Bu ateşten kendine uzak olanı tercih edebilir.

CHP'li seçmen açısından yolsuzluk iddialarıyla dört bakanın yüce divana gönderilmesi çok kritik bir konudur. Mecliste herhangi bir vekil önerge verse bile bu belki engellenebilir. CHP açısından bunların olup olmaması zamana bağlıdır ve aynı zamanda ise bir avantajdır.

Seçim sonuçları bir partinin yenilgisine işaret etmiyor

Seçim sonuçlarına bakarak, MHP'nin yükseldiğini HDP'nin bu seçimin kazananlarından biri olduğunu görebiliriz. CHP şanslı kaybeden, AKP ise ilginç bir durumdadır. AKP sadece iktidarı ve çoğunluğu kaybetmiştir. Bu seçimin yenileni Sayın Erdoğan olmuştur. Sayın Erdoğan, anayasayı değiştirecek çoğunluğu elde edebilmek için büyük bir çaba harcamış fakat seçimde yenilmiştir. AKP seçimin kaybedeni gibi gözüke de, yüzde 40 oy ile birinci parti durumundadır. İkinci parti ile arasında yüzde 15'lik de bir fark vardır. AKP bir yoruma göre kaybedendir ama onusuz bir çözüm oluşturulamamaktadır.

7 Haziran seçimlerinde Sayın Erdoğan tarafsızlığını bozmuştur. Tarafsızlığını bozarak kendini ortaya koymuştur. Bugün tarafsız bir Cumhurbaşkanı gibi davransaydı, bu cümleleri kurmuyor olacaktık. Sayın Erdoğan'ın tarafsız kalması, bugün bir çözüm açısından kendini kilit bir duruma getirecekti.

Rant yaratan ekonomi modeli ile bir büyüme yaratılmaz

Türkiye'de 2007 yılından bu yana AKP iktidarının ekonomi diye bir sorunu olmadı. Seçimin hemen ardından dolar kuru 2,78-2,80 TL'ye ulaşınca insanlar paniklediler. Seçim gecesi, TV'de doların artışının devam etmeyeceğini söylemişim. Nitekim 26 Haziran itibarıyla dolar kuru 2,66 TL'nin altına doğru çekilmeye başladı.

Seçim gecesi, dört büyük yatırımcı ile konuştum. Büyük yatırımcılar aynı ülke insanımız gibi AKP'nin güçlü bir şekilde seçimleri kazanarak başkanlık sistemini, Türkiye'de seçmenin birçoğunun karşı olmasına rağmen dayatmasından korkuyorlardı. Bu korku ortadan kalkınca istikrar yeniden kendi yoluna doğru yöneldi. Ekonominin kuralları var, o kurallara uymak çok önemlidir. O kurallara uyarak hareket edenlerin kim olduğunun da bir önemi yoktur.

Türkiye'nin 2007'den bu yana biriken bir yapısal reformlar zinciri var. 2007 yılından bugüne çok fazla

Son altı yıldır Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri on bin dolardır. Bu on bir bin dolar olamıyor. Çünkü orta gelir tuzağı dediğimiz bir şeyin içine girdik ve çıkamıyoruz. Bunun en büyük nedeni rant ekonomisidir. Çünkü rant yaratan bu modelle büyüme gelemeyiz. Bizim yeni bir model inşa etmemiz gerekiyor.

yapısal reformlar yapılmadı. Ülkemiz düşük bir büyüme göstermeye başladı. 2008 krizini yaşadık, 2011 ve 2012'de ise yüksek bir büyüme yaşadık. Bu büyüme çok gerçekçi değildi. ABD dünyaya paraları saçmıştı ve bize de yağmur gibi paralar yağıyordu. Bundan sonra büyüme 3,8'lere düştü. AKP iktidarının 13 yıllık büyümesi ortalama olarak yüzde 4,90'ların altına ulaşmış oldu.

Orta gelir tuzağının içindeyiz

Son altı yıldır Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri on bin dolardır. Bu on bir bin dolar olamıyor. Çünkü orta gelir tuzağı dediğimiz bir şeyin içine girdik ve çıkamıyoruz. Bunun en büyük nedeni rant ekonomisidir. Çünkü rant yaratan bu modelle büyüme gelemeyiz. Bizim yeni bir model inşa etmemiz gerekiyor. Bu yeni modeli inşa edebilmemiz için bazı temeller gerekiyor. Bu temellerden biri hukuk diğeri eğitimdir. Eğitimle çok bağlantılı olarak yeni teknolojiler, yaratıcı endüstriler geliştirmemiz gerekiyor. Eğitim olmadan bunları yapabilmek çok mümkün değil. Türkiye'de bunları dönüştürebilecek yetişmiş insan gücü var, bunlar çok az olsalar dahi çok iyi yetişmiş durumdadır.

Bilimsel bir eğitime kapı açmak ve vizyon sağlamak gereklidir

Türkiye'de iyi yetişmiş insan kaynağımız bir teknoloji hamlesi için köprü görevi görebilir. Türkiye'de çok iyi okullar ve çok iyi eğitim gören insanlar var. Türkiye'de sadece bana göre geniş kitlelerde sorun var. Türkiye'de masterlı ya da doktoralı iyi yetişmiş insan kaynağı konusunda bir sorun yok. Sorun, ortalama kitlenin yani sıradan vatandaşın eğitim seviyesinin çok düşük olmasında

yatmaktadır. İkisinin arasında büyük bir uçurum vardır.

Elimizdeki insan kaynağıyla bir hamle yapabilmeye şansına sahibiz. Alınan patent sayısına baktığımızda Kore'nin aldığı kadar yüzde 0,56'sını yakalamış durumdayız. Fakat uluslararası kabul gören makale sayısında ise arada yüzde 2,5'lük bir fark vardır. Bu fark küçüktür, ama küçük dediğimiz olgu bizi ikiye katlıyor, ama öbür tarafta ise bize elliye katlıyor demektir.

Buradan hareketle bir bilimsel temelimiz olduğunu söyleyebilirim. Artık yeni teknolojilere, katma değerli üretime kapı açmalı ve vizyon sağlamamız gerekiyor. Yerli marka bir otomobil üretmeyi tartışıyoruz. Bana göre yerli araç üretmeyelim. Ama aracın elektrikli motorunu üretebiliriz. Dünya artık buraya gidiyor, dünya bataryanın peşinde koşuyor. Bu teknolojiye yatırım yapmak geleceğe yatırım yapmaktır.

Öte yandan henüz sıfır noktasında olan teknolojiler var. Bu teknolojilerin imkanlarını kendi lehimize çevirerek geliştirebiliriz. Dolayısıyla bilimsel ve teknolojik bir sıçrama yapmak için geçiş sürecimizi hızlandıracak gelişmelere yönelmeliyiz. Ama bu sırada hala bizim iş bulmamız gereken büyük kitleler var. Klasik sanayi üretimini terk etmememiz, oralarda tutunmamız gerekiyor. Dünya, klasik sanayi üretimini bir günde terk etmeyecek. Üç boyutlu yazıcılarda üretimin şekli değişiyor ama hala fabrikalarda üretim de yapılıyor.

Tarımsal üretimi terk etmenin sonuçları

Türkiye son 10 yılda en çok eğitim ve tarım konusunda başarısız oldu. Tarımı tamamen terk ettik, dünyaya baktığımızda tarımı çözmeden

Yeni teknolojilere, katma değerli üretime kapı açmalı ve vizyon sağlamamız gerekiyor. Yerli marka bir otomobil üretmeyi tartışıyoruz. Bana göre yerli araç üretmeyelim. Ama aracın elektrikli motorunu üretebiliriz. Dünya artık buraya gidiyor, dünya bataryanın peşinde koşuyor. Bu teknolojiye yatırım yapmak geleceğe yatırım yapmaktır.

gelişmiş bir sanayi ülkesi olmadığını görürüz. Japonya'nın milli gelirinde tarımın payı yüzde 1'in altındadır. Fakat Japonya dünya ticaret görüşmelerini üç kuruluşluk suşi pirinci yüzünden bloke edebilmiştir.

AB'nin en büyük payı tarımsal üretimden gelir. Şimdi bunu yüzde ellilere düşürmeye çalışıyorlar. Fransa, ticaret açığı veriyor. Sanayisiyle tarımı kapatıyor. Dolayısıyla bu ayakları bizim de inşa etmemiz gerekiyor. Türkiye tarımsal üretimini artıramıyor. Bulgaristan'dan saman ithal etmek durumunda kalıyoruz. Bu durumu kabul edebilmek mümkün değildir.

Doğal tarıma yönelmek bütün dünyada bir dalga gibi kabarıyor. Bu kabaran dalga, tıpkı yeşil devrim dediğimiz gibi gübre ve DDT devriminin yarattığı kitlesel üretim patlamasına benziyor. Bütün dünyada daha doğal, organik demeyelim ama iyi tarım dedikleri bir üretim biçimine doğru gidiş var. Toplumun ortalama eğitiminin çok üstünde olan insanların tarıma yönelik ilgisi var. Bir doğaya dönüş dalgasında insan bu aşırı mekanizasyon, bilgisayarlara, internete bağlanmaktan biraz arınmak istiyor. Toprağa dokunmak istiyor.

Biliyorsunuz TV'de 2,5 yıldır "Para Dedektifi" programını hazırlıyoruz. Ekonomiyi doğayla tarımla buluşturmaya çalışıyoruz. Tarımdan söz ediyoruz, etkilenen her döngüyü ve hataları görüyoruz ve çözümler sunuyoruz.

Doğaya dönüş dalgası ne kadar gerçekçi?

Doğal tarıma yönelmek bütün dünyada bir dalga gibi kabarıyor. Bu kabaran dalga, tıpkı yeşil devrim dediğimiz gibi gübre ve DDT devriminin yarattığı kitlesel üretim patlamasına benziyor. Bütün dünyada daha doğal, organik demeyelim ama iyi tarım dedikleri bir üretim biçimine doğru gidiş var. Toplumun ortalama eğitiminin çok üstünde

olan insanların tarıma yönelik ilgisi var. Bir doğaya dönüş dalgasında insan bu aşırı mekanizasyon, bilgisayarlara, internete bağlanmaktan biraz arınmak istiyor. Toprağa dokunmak istiyor.

Batının bütün zengin ülkeleri, tarım sorununu çözdüler. Unutmayalım ki yakın bir gelecekte dünya nüfusu 9 milyara ulaşacak. Bu insanları bizim organik tarımla beslememiz mümkün değildir. Ya nüfusu azaltacağız ya da açlıktan öldüreceğiz. Ya da kitlesel tarım yapacağız. Bana göre nüfusun azaltılması gerekiyor. Nüfusun kontrol altında, dünya kaynaklarının yetebileceği bir seviyede tutulmasını tercih ederim. Ama bunu Hindistan'a dayatmak mümkün değildir. Dünya nüfusunun önemli bir artışını Hindistan sağlıyor. Çin nüfus kontrol yapıyor, ama önümüzdeki süreçte Hindistan Çin'i geçecek.

Biz köylülerimizi çiftçiye dönüştürmeliyiz

Bizim çocukluğumuzda Türkiye kendi kendine yetebilen yedi ülkeden biriydi. Şu anda hangi konuda kendimize yetiyoruz merak ediyorum. Biz bir savaş sonucu topraklarımızı mı kaybettik? Bu topraklar bizim nüfusumuza bakamayacak topraklar mı? Bu bizim plansız, hesap etmeyen, çiftçisini düşünmeyen bir tarım politikası uygulamamızdan kaynaklıdır. Dünyayı yeniden keşfetmeye gerek yok. Ama bir şeyi görmek gerekiyor, köylü başka bir şeydir, çiftçi başka bir şey. Köylü tanımı bir yaşam tarzını ifade eder. Bir insanın kırsalda yaşıyor olması onun çiftçi olduğunu göstermez. Biz köylülerimizi çiftçiye dönüştürmeliyiz. Dönüştürmezsek eğer bu iş olmaz. Türkiye bir şekilde kooperatifleşme denilen ve bütün dünyada tarımı ayakta tutan yapıyı kurabilmelidir.

Niçin biz yenilenebilir enerji ile tarımı buluşturmuyoruz? Amerika'da çiftçilerin özellikle batı eyaletlerinde önemli gelir kaynaklarından biri rüzgar enerjisi. Orada çiftlikler çok büyük biliyorsunuz. Dönümlerce arazinin içerisine kuruyorlar, yenilenebilir enerjiyi devlet aldığı için kuraklıkta olsa ne olursa olsun adamın sabit bir geliri var. Rüzgar estikçe o dönüyor ve onu devlete satıyor.

Yenilenebilir enerji için iyi bir planlama yapılabilir

Ben devletin yerinde olsam, çiftçinin tarlasına bedava güneş enerjisi sistemini kurarım. Bakımını da ona yaptırım. Sistemin maliyeti karşılanıncaya kadar gelirin yüzde 30'unu çiftçiye bırakır, yüzde 70'ini devlet olarak alırım. Sonrasında bunu yüzde 50 yüzde 50 şeklinde paylaşırım. Bu sayede çiftçiye

2025 projeksiyonu yaptığımızda, 2023 yılında dünyanın en büyük on ekonomisi içinde olacağımızı söylüyorduk. Ama dünyanın en saygın senaryoları 2025 yılında Kore'nin dünyanın 7. büyük ekonomisi olacağını gösteriyor. Türkiye ise 16. sırada yer alacak. Daha geriye gitme olasılığımız daha yüksek, daha ileri gitme olasılığımız ise daha düşüktür. Çünkü reformları yapamazsak geri kalırız.

ekstradan bir gelir gelmiş olacaktır. Kuraklık ya da olası bir afet durumunda çiftçi zor durumda kalmayacak. Yani hem ona ek bir gelir olacak, hem de temiz enerji üretilmiş olacaktır.

Dünyada artık büyük hidroelektrik baraj inşaatları ya da santralleri yenilenebilir enerji ya da çevreci olarak kabul edilmiyor. Bunun nedeni büyük çevresel etkiler yaratmasıdır. Barajlar suları buharlaştırıyor, zararları örneğin Mısır'da görüyoruz. Toprak tuzlanıyor, tarım yok oluyor. Devir artık mega çözümlerde değil, mikro çözümler devridir. Bölgesel yerel dokunuşlar gerekiyor.

Turizm öncelikli kalkınma modeli olabilir

Tatil ve iş nedeniyle sık sık Güney Doğu Anadolu bölgesine gidiyorum. Urfa'da, Adıyaman'da tekstil yatırımları olduğunu görüyorum. Her yere tekstil, her yere konfeksiyon yatırımı yapmanın çok doğru olmadığını düşünüyorum. Hükümetin yerinde ben olsam, turizm yatırımlarına öncelik veririm. Bu bölgedeki otellerden oraya inen uçaktan vergi almam. Hatta oraya inen uçağın akaryakıtından da vergi almam. Tur düzenleyen şirketin oraya götürdüğü turistten yine vergi almam. Böylelikle bölgede bir turizm patlaması yaratabiliriz. Turizmin gelişmesiyle batı bölgelerinden doğuya bir refah aktarımı yapabiliriz.

Restorasyon hükümeti iki yıl içinde ülkeyi seçime götürebilir

İki yıl içerisinde bir seçimin ufukta olduğunu görüyorum. Kurulacak koalisyon hükümeti bir restorasyon hükümeti gibi temel konulara dokunacaktır. Ekonomi konusunda çok bir tartışma

yaşanmayacaktır. Çünkü ekonomi konusunda yapılacaklar bellidir. Tartışma en çok siyasi konularda yaşanacaktır.

Türkiye'nin önünde zor geçecek bir dört yıl var. Türkiye, yüksek büyüme ivmesine giremezse, dünyadan gelen parayla bir şey yapamaz. FED, faiz artırımına başlıyor. Bugünlerde çok küçük bir artış yaptı, en az bu kadar daha bir artırım yapacak gibi gözüküyor. Önümüzdeki iki yıl bu artırım sürecektir. FED dünyaya 3,5-5 trilyon dolar civarında para saçtı, 2017 gibi bu paraları geri çağıracaktır. Bakın, şu anda sadece faizi artırıyor. Bilançosu şiştiği için geri çağırarak zorundadır. Böylece dünyada dolar miktarında bir azalma yaşanacaktır. Buna ülke olarak hazırlıklı olmak gerekiyor.

Mega projeleri ihraç edemeyiz

Zor süreçlerden geçeceğiz. Türkiye'nin son on yılda yatırım anlamında büyük ne yapıldı sorusunu sorduğumuzda zorluğumuzu anlayabiliriz. Mega diye tabir edilen projeler yapıldı. Hepsi altyapı, yol, havalimanı, inşaat gibi projelerdir. Japon yatırımcının kredisiyle, Japon firmasına tüp geçit yaptırıyoruz. Buna da biz yaptık diyoruz. Fransız mimarın çizdiği, İsviçreli mimarlık bürosunun son şeklini verdiği köprü yaptırıyoruz. Bu projeleri biz ihraç edemeyiz. Bu açıdan gerçekten yatırım yapmak gerekiyor.

Türkiye'de yapılan önemli yatırımlardan birini Petkim yapıyor. Benim çok desteklediğim bir yatırım bu. Üç tane Petkim gibi işletme kurabilirsek ancak bizim ithalatımız kesilebilir. Kısa bir gelecekte petrokimya dünyanın en önemli işlerinden biridir. Otomotivden, ayakkabıya kadar her sektörün temelini oluşturur. Bir de demir çelik konusunda

Batının bütün zengin ülkeleri, tarım sorununu çözdüler. Unutmayalım ki yakın bir gelecekte dünya nüfusu 9 milyara ulaşacak. Bu insanları bizim organik tarımla beslememiz mümkün değildir. Ya nüfusu azaltacağız ya da açlıktan öldüreceğiz. Ya da kitlesel tarım yapacağız. Bana göre nüfusun azaltılması gerekiyor. Nüfusun kontrol altında, dünya kaynaklarının yetebileceği bir seviyede tutulmasını tercih ederim.

ülkemizde yatırımlar var. Türkiye'de otomotiv sektörü önemli bir yer tutuyor. Bu sektörü geliştirmenin yolları aranmalıdır. Keza tekstil sektörü de önemli bir yer tutuyor. Ülkemizin önemli istihdam kaynağını oluşturuyor.

Kemal Derviş reformlarının gücü bitti mi?

7 Haziran seçimleri öncesi, aynı şekilde 2002 yılında olduğu gibi Kemal Derviş'in adının ortaya atılması böyle bir ihtiyacın ortaya çıktığı anlamına gelmeyecektir. Durmuş Yılmaz milletvekili seçilmeden önce bir röportaj yapmıştım. O zaman Cumhurbaşkanı danışmanıydı ve hatta siyasete girme kararı da yoktu. Röportajda, "Türkiye'nin Kemal Derviş'e bir teşekkür borcu vardır" demişti. Ben de buna inanıyorum. Bugün, Derviş reformlarının gücü bitmiştir.

Ben, CHP açısından Sayın Kemal Derviş'in ortaya çıkışının çok iyi bir şey olmadığını düşünüyorum. Çünkü onun bizim toplumumuzdaki anıları kötüdür. Hemen akla kriz gelmektedir. Geçmişe baktığımız zaman o dönem tarihimizin en büyük krizini görürüz. Binlerce insan işsiz kaldı, o programı yürüten partilerin hepsi barajın altında kalarak meclise girememiştir.

Ülkemizin yeni bir yapısal reform zincirine ihtiyacı var

Türkiye'de bütün kriz tellallarına şunu söylemenin anlamlı olduğunu düşünüyorum, "Artık Türkiye'de kriz gibi bir şey olmayacak". Fakat bizim ülkemizin yeni bir yapısal reform zincirine ihtiyacı var. Olası bir AKP-CHP koalisyonunda Kemal Derviş'e ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum. Kurulacak bir restorasyon hükümetinin ekonomide yeniden üretimin güçlendirilmesine, istihdama, adil paylaşım ve ekonomik dönüşüme öncelik vermesi gereklidir.

Kurulacak koalisyon hükümetinde siyasi ve demografik tartışmalar yaşanabilir. Seçim kanunu, seçim barajı gibi konularda tartışmalar yaşanabilir. Fakat AKP, CHP, HDP ve MHP açısından Türkiye'nin yeni teknolojilere geçmesi konusunda bir engel teşkil edilemez. Ekonomi kendi kendine gidebilen bir şey değildir, bazı dokunuşlar gereklidir. Yatırım alanlarını açmak, yol göstericilik yapmak ve ışık tutmak gerekiyor.

Siyasi istikrar, ekonominin olmazsa olmazı değildir

Siyasi istikrar, ekonomik istikrarın olmazsa olmazı değildir. Bunun en iyi örneği de İtalya'dır. İtalya en yoksul ülkelerden biriyken, şu anda biz İtalya seviyesine kaç yüzyıl da geliriz biliyor musunuz?

